

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БЮРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Канішевська Любов, Вишнівська Наталія

**ВИХОВАННЯ МИЛОСЕРДЯ В
УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО
ВІКУ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ**

Монографія

Київ - 2017

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Капішевська Любов, Вишнівська Наталія

**ВИХОВАННЯ МИЛОСЕРДЯ В УЧНІВ МОЛОДШОГО
ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ**

Монографія

Київ – 2017

УДК 373. 3: 37. 018. 3
ББК 74.3
К 19

Рецензенти:

Чернуха Н. М., доктор педагогічних наук, професор; професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Матвієнко О. В., доктор педагогічних наук, професор; професор кафедри педагогіки і методики початкового навчання; заступник директора з наукової роботи факультету педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;

Сопівник Р. В., доктор педагогічних наук, доцент; завідувач кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Рекомендовано до друку вченю радою Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 4 від 22.11.2017 року)

K19 Канішевська Л. В. Виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку у позаурочній діяльності шкіл-інтернатів : монографія / Л. В. Канішевська, Н. В. Вишнівська. – К. : ЦП «Компрінт», 2017. – 320 с.

ISBN 978-966-929-604-7

У монографії висвітлено результати теоретичного та експериментального аналізу проблеми виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку у позаурочній діяльності шкіл-інтернатів. Здійснено аналіз філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної літератури з питань виховання милосердя, уточнено сутність і структуру понять «милосердя», «вихованість милосердя» в учнів молодшого шкільного віку шкіл-інтернатів». Визначено специфіку виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку у позаурочній діяльності шкіл-інтернатів. Розроблено критерії, показники та виявлено рівні вихованості милосердя. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку у позаурочній діяльності шкіл-інтернатів.

Монографія адресована студентам педагогічних спеціальностей, вчителям початкової школи, педагогічним працівникам інтернатних закладів, соціальним педагогам, науковцям, аспірантам.

УДК : 373. 3: 37. 018. 3
ББК 74.3

ISBN 978-966-929-604-7

© Канішевська Л. В., Вишнівська Н. В., 2017

©НУБіП України, 2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ МИЛОСЕРДЯ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	7
1.1. Сутність і структура феномена «милосердя».....	7
1.2. Специфіка виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку в позаурочній діяльності шкіл-інтернатів.....	33
Висновки до першого розділу.....	51
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ВИХОВАНОСТІ МИЛОСЕРДЯ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ.....	54
2.1. Методика констатувального етапу експерименту.....	54
2.2. Стан вихованості милосердя в учнів молодшого шкільного віку загальноосвітніх шкіл-інтернатів.....	72
Висновки до другого розділу.....	97
РОЗДІЛ 3. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ МИЛОСЕРДЯ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ.....	99
3.1. Підготовка вихователів шкіл-інтернатів до виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку.....	99
3.2. Гуманізація взаємин у системі «педагог–учень», «учень–учень»....	116
3.3. Змістове і методичне забезпечення процесу виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку в позаурочній діяльності шкіл-інтернатів....	122
3.4. Залучення учнів молодшого шкільного віку шкіл-інтернатів до різних видів спільноти добrotворчої діяльності, спрямованої на виявлення милосердя.....	148
3.5. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	160
Висновки до третього розділу.....	177
ПІСЛЯМОВА.....	180
СПИСОК ВИКОРИТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	183
ДОДАТКИ.....	213
ГЛОСАРІЙ ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ I ПОНЯТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	300

ВСТУП

Загострення політичних, економічних суперечностей призвели до зміни життєвих цінностей та ідеалів, що виявляється у прояві лицемірства, цинізму та жорстокості у людських взаєминах.

За таких обставин особливої актуальності набуває проблема виховання в молодого покоління милосердя як моральної якості особистості, в основі якої лежить любов до оточуючих, яка виявляється у доброті, співчутті, співпереживанні, чуйності, турботі, наданні безкорисливої допомоги тим, хто її потребує.

У державних документах – Національній доктрині розвитку освіти в Україні, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, а також Законах України «Про охорону дитинства», «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Основних орієнтирах виховання учнів 1–11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів України, Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Концепції виховання гуманістичних цінностей учнів загальноосвітньої школи – пріоритетними напрямами визначається моральне виховання зростаючої особистості, а відтак і виховання милосердя.

Важливим періодом у вихованні милосердя є молодший шкільний вік, коли в дитині формуються основи світогляду, переважає емоційна сфера у сприйнятті оточуючих; проявляється інтерес до змісту моральних правил, до життя і діяльності дорослих; здатність до емпатії та емоційної рефлексії.

Особливо актуальну є ця проблема для вихованців шкіл-інтернатів, оскільки більшість з них – це педагогічно занедбані діти з негативним життєвим досвідом, для яких характерними є схильність до нервових зливів, підвищена вразливість, наявність деприваційного синдрому, явище групової залежності, недовіра до дорослих, почуття самотності, емоційна нестриманість, агресивність, зниження емпатії.

Філософське осмислення проблеми милосердя знайшло відображення в

працях давньогрецьких філософів (Аристотель, Сократ, Платон та ін.), є визначальною серед положень християнської моралі, невід'ємною складовою і реальним проявом гуманізму в епоху Відродження (К.-А. Гельвецій, Д. Локк, М. Монтень, Е. Роттердамський та ін.), посідає значне місце у працях мінілітілів Нового часу (Т. Гоббс, Е. Кант, Ж.-Ж. Руссо, А. Шопенгауер та ін.).

Необхідність виховання у дітей милосердя акцентована в педагогічній енциклопедії Г. Ващенка, П. Каптерєва, Я. Коменського, Я. Корчака, А. Макаренка, І. Огієнка, І. Песталоцці, С. Русової, В. Сухомлинського, Л. Толстого, К. Ушинського та ін.).

Різні аспекти милосердя відображені в працях філософів М. Бердяєва, О. Дробницького, Р. Дружиніна, О. Здравомислова, В. Зеньковського, В. Розанова, В. Соловйова, А. Швейцера та ін.; психологів Б. Ананьєва, І. Беха, Г. Люблінської, В. Мясищева, О. Петровського, К. Роджера та ін.

Питання виховання гуманних почуттів учнів молодшого шкільного віку стали предметом наукових розвідок О. Богданової, І. Бужиної, Л. Канішевської, В. Киричок, В. Новікової, Д. Пащенка, О. Савченко, Н. Химич та ін.

Основні напрями та принципи організації позаурочної діяльності у загальноосвітніх школах-інтернатах набули висвітлення у працях А. Бондаря, В. Бутрича, Ю. Гербесева, О. Голуб, Л. Канішевської, Б. Кобзаря, Н. Палієвої, В. Покаж, Г. Покиданова, С. Свириденко, В. Слюсаренка та ін.

Проблема виховання милосердя знайшла відображення в окремих дисертаційних дослідженнях: педагогічні умови формування почуття милосердя в учнів профтехучилищ (Л. Бабенко), підвищення кваліфікації директорів загальноосвітніх шкіл з керівництва процесом виховання в учнів милосердя (Л. Безгласна), виховання милосердя у дітей молодшого шкільного віку в умовах кардіологічного санаторію (Ю. Глінчук), педагогічні умови виховання та розвитку милосердя в молодших школярів (Л. Ощепкова), виховання милосердя у студентів університету в процесі їхнього навчання (Л. Уварова), педагогічні умови виховання милосердя у дітей молодшого шкільного віку (В. Шугова) та ін.

Наукове видання

**Канішевська Любов
Вишнівська Наталія**

**ВИХОВАННЯ МИЛОСЕРДЯ В УЧНІВ МОЛОДШОГО
ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
ШКОЛ-ІНТЕРНАТИВ**

Монографія

Формат 60×84/16. Тираж 100 пр. Ум. друк. арк. 22,8. Зам. № 1124

Виготовловац ТОВ «ЦП «КОМПРИНТ»

03150, Київ, вул. Предславинська, 28

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК № 4131 від 04.08.2011 р.